

Archief! What's in a name?

80 jaar Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging

Annette Mevis ■

In 1935 werd het Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (IAV) opgericht, een van de speciale archieven die er in Nederland zijn. In dit artikel ga ik na wat de houding was van het 'vrouwenarchief' ten opzichte van overheidsarchieven in de afgelopen tachtig jaar.¹

a

Op 3 december 1935 tekenden Rosa Manus (1881-1942), Johanna Naber (1859-1941) en Willemijn Posthumus-van der Goot (1897-1989) de akte van oprichting van de stichting Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging. Waarom kozen zij voor de naam 'Archief'?

Op 25 november 1935 was de stichting Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis opgericht (IISG). Het IAV kreeg de beschikking over twee kamers in het gebouw van het IISG. Was de naam IISG er eerder en bedachten zij 'archief' ter onderscheiding van 'instituut'? Noemden zij het bewust 'Internationaal Archief' omdat ze wisten van de wens van Rosika Schwimmer om in Amerika een internationaal feministisch-pacifistisch archief op te richten, een plan dat de historica Mary Ritter Beard vanaf juli 1935 trachtte te realiseren onder de naam World Center for Women's Archives? Ik heb er in de bronnen tot nu toe geen bevredigend antwoord op kunnen vinden.

Wetenschappelijke studie

Het doel van de stichting IAV in de statuten luidde: '... het bevorderen van de kennis en de wetenschappelijke studie der vrouwenbeweging in den uitgebreidsten zin.' Dit doel trachtte het IAV-bestuur onder andere te bereiken door het verzamelen en verwerven van 'boekwerken, foto's, plaatwerken, andere gedrukte stukken en schriftelijk materiaal'.

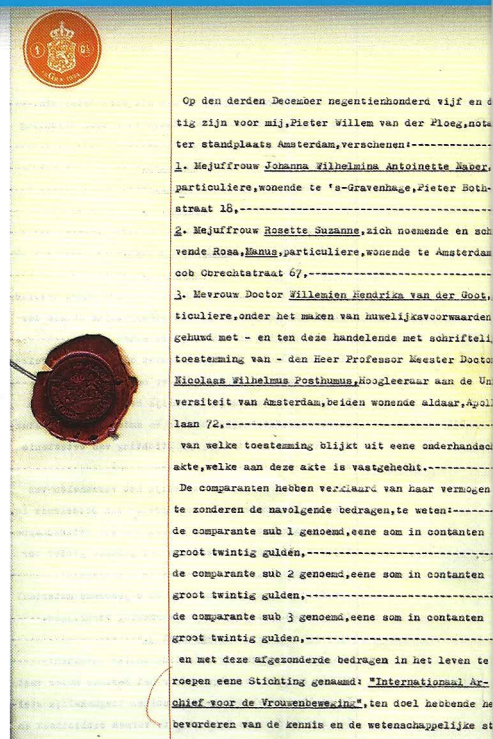
Voor Rosa Manus, eerste presidente van het IAV, speelde een belangrijke en actieve rol in het verzamelen. Zij was sinds 1908 actief in de internationale vrouwen- en vredesbeweging. Manus organiseerde onder meer de congressen van de International Woman Suffrage Alliance en het Wereldvredescongres 1936 in Brussel. Ze richtte verenigingen en comités op, had talloze

Eerste pagina van de stichtingsakte van het IAV (collectie IAV, inv.nr. 50).

bestuursfuncties en reisde veel. Rond 1930 had ze een uitgebreide bibliotheek en documentatiesysteem opgebouwd en een groot persoonlijk archief gevormd. Van Mien van Wulfsten Palthe-Broese van Groenou, de erfgenaam van Aletta Jacobs (1854-1929), kreeg Manus in 1930 boeken en het archief van Jacobs. Volgens

het verslag van de bibliothecaresse werd de eerste steen van de 'boekery' van het IAV gelegd door een gift in april 1936 van ruim 300 boeken en brochures van Rosa Manus. Een jaar later schonk Manus het archief van Jacobs en, in etappes, meer boeken en haar eigen archief.

Er zijn redenen om aan te nemen dat Rosa Manus zeer bewust omging met het bewaren van archieven. Begin 1919, dus lang voor de oprichting van het IAV, brachten zij en Mia Boissevain het archief van de tentoonstelling 'De Vrouw 1813-1913' – waarvan zij de organisatoren en 'liquidatrices' waren – naar

Rosa Manus in haar werkkamer, Jacob Obrechtstraat in Amsterdam, waarschijnlijk 1935 (collectie IAV, fotonr. 100015823, foto graaf onbekend).

het toenmalige Gemeentearchief Amsterdam. Dat Manus na de oprichting van het IAV in 1935 dat archief wel weer terug wilde, laat zien dat zij behept was met 'verzamelijver'.² Maar helaas: 'De stadsarchivaris staat afwijzend tegenover een afstaan aan het I.A.V. van het archief der tentoonstelling De Vrouw' (bestuursnotulen IAV, 14 februari 1938).

Archivistische professionaliteit

Het IAV wilde veel maar had tot 1975 weinig financiële middelen. Er was geen archivaris in dienst. Er kwamen wel archieven binnen, maar daar gebeurde niet veel meer mee dan dat ze in kasten werden opgeborgen en als aanwinsten werden vermeld in het jaarverslag. In 1977 ging Atie van der Horst, archiviste bij het IISG, voor vier uur in de week bij het IAV aan de slag. Zij begon met het – volgens de regels – inventariseren van het archief van de Nationale Tentoonstelling van

Vrouwenarbeid 1898. Dit archief was al gebruikt door historica Selma Leydesdorff voor haar baanbrekend historisch onderzoek naar vrouwenarbeid.

In 1981 verhuisde het IAV naar Keizersgracht 10, voor het eerst weg van grote broer IISG. De archieven werden daarvoor beschreven op systeemkaarten. Van 1982 tot 1986 werkte archiviste Dymphena Groffen op projectbasis aan het inventariseren van de IAV-archieven. Het IAV werkte in die tijd ook mee aan het veertiende deel in de serie *Overzichten van de archieven en verzamelingen in de openbare archiefbewaarplaatsen in Nederland*, dat uiteindelijk in 1992 verscheen.

Historica Mineke Bosch kwam in 1981 naar het IAV met het plan voor een project 'egodocumenten van vrouwen'. Dat project werd gehonoreerd en door haar en Annemarie Kloosterman in 1982 uitgevoerd. In november 1983 nam ondergetekende dit project over en publiceerde een bloemlezing met fragmenten uit de verzamelde dagboeken: *In verloren minuten* (1985). Mineke Bosch en Annemarie Kloosterman werkten toen aan het jubileumboek *Lieve Dr. Jacobs. Brieven uit de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht, 1902-1942* (1985). Wij waren drie jonge, enthousiaste, feministische historicae. We zagen wat een schatten er op de planken lagen en wilden een professionele archiefafdeling oprichten. Daar schreven we een beleidsstuk voor en het plan werd gehonoreerd. We gingen naar de Archiefschool in 1987/88 en 1988/89. Mineke Bosch koos voor de wetenschap en werd in 1987 assistent in opleiding (AIO) aan de Erasmusuniversiteit Rotterdam.

Ons doel was niet alleen de archiefpoot van het IAV te professionaliseren en zo vrouwengeschiedenis in Nederland te >>

Het hoofdbestuur van de International Alliance of Women bijeen in het IAV op Keizersgracht 264 in Amsterdam, mei 1936. Rosa Manus derde van rechts (collectie IAV, fotonr. 100001200, foto Polygoon).

Bond Meeting
8-10 mei 1936
in het I.A.V.
v. l. naar rechts:
Mrs. Ashby
D. Francona
N. Gjailler
A. Szalagowska
Christine Hansen
Elison Keitler
Marie Jussky
Karna Kari
Kath. Kempas
Emilie Goud
Rosa Manus
Senata Plumikova
E. N. Pappas.

FOTO POLYGOON
No. 1

Atria in 2015 op de Vijzelstraat 20 in Amsterdam (foto Joris van Kesteren).

>> bevorderen, we wilden ook erkenning van ons werk van het openbaar archiefwezen. We wilden dat zij wisten dat wij het goed deden. We wilden niet beschuldigd worden dat we het 'respect des fonds', het herkomstbeginsel, niet hanteerden en respecteerden.

In 1988, met de fusie tot Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV), kwam er een aparte archiefafdeling. Onze droom was gerealiseerd. Nu konden we verder bouwen. Actief archieven verzamelen, ordenen en beschrijven, inventarissen en een overzicht publiceren, zichtbaar maken. Onze professionaliteit werd beloofd: in 1994 droeg het toenmalige Algemeen Rijksarchief negen archieven aan ons over. Daarmee hielden zij zich aan een afspraak uit 1983: 'Archieven op het terrein van de vrouwenbeweging: naar het IAV, zolang daar een deskundig archiefbeheer wordt gegarandeerd.'³

Missie

Naast het zelf verzamelen van publicaties en archieven heeft Atria – zoals het voormalige IAV nu heet – zich ook altijd sterk gemaakt voor een goede informatieverschaffing in Nederland. We kunnen en willen niet alles zelf, verwijzen door en adviseren gevraagd en ongevraagd, bijvoorbeeld aanschafsuggesties aan openbare bibliotheken. Afdelingsarchieven of archieven van een lokale organisatie adviseren wij onder te brengen in een gemeentearchief. Om de zichtbaarheid van 'vrouwenarchieven' te vergroten, zijn we in de jaren negentig begonnen met het registreren van 'vrouwenarchieven' in andere archiefinstellingen in Nederland. Deze Databank Vrouwenarchieven in Nederland (DAVA) ging in december 1997 online. Nadat de meeste archiefinstellingen hun archievenoverzicht op internet hadden geplaatst, zijn we daarmee gestopt. We denken wel aan een hernieuwd initiatief naar het voorbeeld van het Netwerk Oorlogsbronnen, dat als doel heeft het gebruik van Tweede Wereldoorlog-collecties in Nederland te stimuleren.

Samenwerking

Nederland heeft een goed ontwikkelde wet- en regelgeving voor archieven van de overheid. Die wet- en regelgeving heeft volgens mij bijgedragen aan het sterke onderscheid tussen overheids- en particuliere archieven. Moeten overheidsarchieven nu wel of geen particuliere archieven opnemen, of in welke gevallen wel en welke niet? Sinds de oprichting van het NEHA (Nederlands Economisch Historisch Archief) in 1914 is het een punt van discussie of het nu wel of niet gewenst is dat er, naast

overheidsarchieven, andere archiefbeherende instellingen zijn. Maar ongeacht hoe men daarover denkt, ze zijn er, de 'speciale archieven' zoals voormalig rijksarchivaris Eric Ketelaar ze noemt. Dat is overigens een term die ook mijn voorkeur heeft boven 'categoriale archieven'.⁴

En overheidsarchieven verzamelen al dan niet actief particuliere archieven. In deze situatie is samenwerking de beste optie. Atria deed en doet dat op alle mogelijke manieren: door het bijwonen van bijeenkomsten⁵ en het actief participeren in netwerken als CANNet (Categoriale Archiefbeherende instellingen in Nederland Netwerk), SPARC (Sectie Particuliere Archieven van de KVAN) en nu in het Platform Particuliere Archieven, in DIVA en nu in BRAIN. Atria werkt ook graag mee aan een project van Archief 2020 gericht op het verbeteren van de onderlinge samenwerking van beheerders van particuliere archieven op nationaal niveau.⁶ De krachten bundelen dus, daar gaat het om. Net zoals in de afgelopen 80 jaar. ■

Noten

1 ■ Met dank aan Francisca de Haan, Jaap Kloosterman en Susanne Neugebauer. Voor beleid en inhoud van de archiefcollectie, zie: Francisca de Haan en Annette Mevis, 'The making of the collection Internationaal Archief voor Vrouwenbeweging (IAV). Seventy-five years of collecting, receiving, and refusing women's archives (1935-2010)', in: Theo Vermeer, Petra Links, Justin Kleins (eds.), *Particuliere archieven. Fundamenten in beweging*, Jaarboek 12 (Den Haag, 2013), pp. 150-168.

2 ■ Minuut van uitgaande brief van Rosa Manus aan de gemeentearchivaris van 2 maart 1936, archief IAV, inv.nr. 21. Het woord 'verzamelijver' in Annèlen, 'Bibliotheek voor internationaal feminisme', *Algemeen Handelsblad* (9 januari 1937), Zaterdags Bijvoegsel.

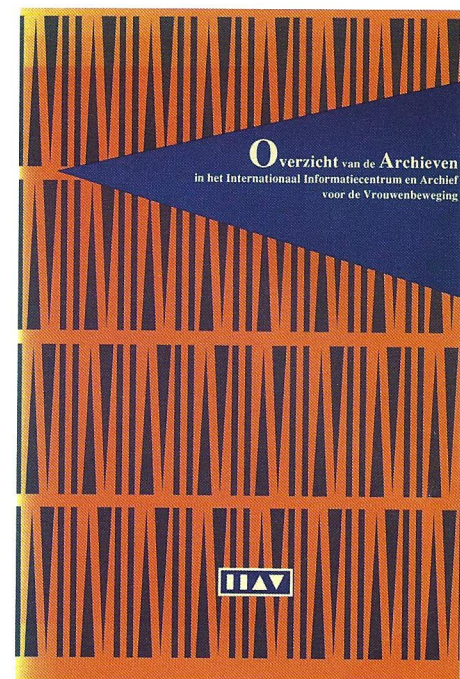
3 ■ Verslag van een informeel gesprek over de afbakening van het acquisitieterrein tussen het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en het Algemeen Rijksarchief (ARA) op 28 november 1983, punt 5.

4 ■ F.C.J. Ketelaar, 'Openbaar en bijzonder archiefwezen. Vroeger, nu en in de toekomst', in: *Jaarboek Katholiek Documentatiecentrum* (1994).

5 ■ De eerste maal in 1988 in Slot Zeist op een themadag naar aanleiding van de in 1987 verschenen nota *Acquisitiebeleid archieven, bibliotheken en musea*.

6 ■ Zie artikel Roosje Keijser, 'Archiefcollectie Nederland: wie doet wat?', *Archievenblad* (2015), nr. 8, p. 33.

Annette Mevis ■ archivaris bij Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis.

Cover 'Overzicht van de archieven in het IIAV' (1991).